

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра технологічної та професійної освіти

«До захисту допускаю»
завідувач кафедри технологічної та професійної освіти
доктор педагогічних наук, професор
_____ Леонід ОРШАНСЬКИЙ
«____» _____ 2024 р.

**РОЛЬ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ У ВИБОРІ ШКОЛЯРЕМ
МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність: 014 «Середня освіта (Трудове навчання та технології)»

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації – *вчитель трудового навчання, технологій
та креслення, викладач закладу фахової передвищої, вищої освіти,
вчитель інформатики*

Автор роботи: Даньків Наталія Василівна _____
підпис

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент Мельник Галина Миколаївна _____
підпис

Дрогобич, 2024

**Завдання
на підготовку магістерської роботи**

- 1. Тема:** «Роль родинного виховання у виборі школярем майбутньої професійної діяльності».
- 2. Керівник** – канд. пед. наук, доцент Мельник Г.М.
- 3. Студентка** – Даньків Наталія Василівна.

4. Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі:

1. З'ясувати роль родинного виховання у працях знаних педагогів в історичній ретроспективі.
2. Розглянути можливості виховання дітей у родині на традиціях народного декоративно-ужиткового мистецтва.
3. Проаналізувати сучасного стану трудового виховання дітей у родині.
4. Описати особливості спільної взаємодії родини та закладів освіти у трудовому становленні учнів.

5. Список рекомендованої літератури:

1. Алексєєнко Т. Ф. Сімейне виховання : концептуалізація ідей теорії і практики : монографія. Київ; Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. 437 с.
2. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів:Світ,1993. 272 с.
3. Етнографія українців: навч. посібн. / за ред. проф. С. А. Макарчука; вид. 3-є, перероб. і доп. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 711 с.
4. Задорожна-Княгницька Л. В. Історія педагогіки : навч. посіб. для студентів ЗВО. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 364 с.
5. Родинні взаємини і проблеми виховання дітей / За ред. В. Костіва. Івано-Франківськ, 1995. 46с.
6. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка. Київ: ІЗМН,1997. 232 с.

6. Етапи підготовки роботи:

№	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
1.	Вивчення й аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури; визначення вихідних положень дослідження (об'єкт, предмет, методи); формування мети; постановка завдань.	до 05.12.2023 р.	до 14.12.2023 р.
2.	Підготовка 1-го розділу роботи	до 16.04.2024 р.	до 25.04.2024 р.
3.	Підготовка 2-го розділу роботи.	до 01.10.2024 р.	до 10.10.2024 р.
4.	Формування висновків. Оформлення роботи.	до 24.10.2024 р.	до 31.10.2024 р.
5.	Перевірка роботи на плагіат	до 14.11.2024 р.	до 22.11.2024 р.
6.	Попередній захист роботи і рецензування.	до 26.11.2024 р.	до 02.12.2024 р.

7. Дата видачі завдання – 10.10.2023 р.

8. Термін подачі роботи керівнику – 14.11.2024 р.

9. З вимогами до виконання роботи і завданням ознайомлена _____ Наталія ДАНЬКІВ

10. Керівник _____, доц. Галина МЕЛЬНИК

ЗАХИСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Тема: «Роль родинного виховання у виборі школярем майбутньої професійної діяльності».

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація оцінки захисту:

_____	Голова ЕК	_____	_____
дата		підпис	прізвище та ініціали

	Секретар ЕК	_____	_____
		підпис	прізвище та ініціали

АНОТАЦІЯ

Даньків Н. В. Роль родинного виховання у виборі школярем майбутньої професійної діяльності. – Рукопис.

У магістерській роботі в історичній ретроспективі з'ясовано роль родинного виховання у працях знаних педагогів, митців, науковців різних віків. Розглянуто можливості виховання дітей у родині на традиціях народного декоративно-ужиткового мистецтва, таких зокрема як вишивка, писанкарство, різьблення.

Також проаналізовано сучасний стан трудового виховання дітей у родині та описано особливості спільної взаємодії закладів освіти та батьків у трудовому становленні учнів, зокрема на прикладі проведення цікавого та пізнавального виховного заходу.

Ключові слова: родина, виховання, трудова діяльність, традиції, заклади освіти.

ANNOTATION

Dankiv N.V. The role of family upbringing in the choice of future professional activity by schoolchildren. - Manuscript.

In the master's thesis, the role of family education in the works of famous teachers, artists, and scientists of different ages is clarified in historical retrospect. Possibilities of raising children in the family in the traditions of folk decorative and applied art, such as embroidery, pysankarstvo, and carving, are considered.

The current state of labor education of children in the family is also analyzed and features of the joint interaction of educational institutions and parents in the labor formation of students are described, in particular, using the example of conducting an interesting and informative educational event.

Key words: family, education, work, traditions, educational institutions.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
Розділ 1. Родинне виховання дітей як соціально-педагогічна проблема.....	9
1.1. Ретроспективний погляд на роль родинного виховання у працях знаних педагогів.....	9
1.2. Виховання дітей у родині на традиціях народного декоративно-ужиткового мистецтва.....	17
Розділ 2. Шляхи та засоби родинного виховання школярів на традиціях декоративно-ужиткового мистецтва.....	25
2.1. Аналіз сучасного стану трудового виховання дітей у родині.....	25
2.2. Спільна взаємодія родини та закладів освіти у трудовому становленні учнів.....	29
Висновки.....	48
Список використаних джерел.....	50

ВСТУП

Надзвичайно важливими цінностями, що сприяють щасливому, повноцінному та плідному життю кожної людини є сім'я та родина.

У процесі сучасного державотворення на перші позиції виходить проблема виховання достойного громадянина, активного учасника суспільного розвитку. Важливу роль тут відводиться такій соціальній інституції як родина, сім'я, адже тут дитина з'являється на світ, у неї формуються риси характеру, закладаються моральні цінності, виховується любов до праці, шанобливе ставлення та повага до старших.

Від покоління до покоління через членів близьких родичів передаються традиційні норми моралі суспільства, сприйняття довколишнього світу, життєвий досвід батьків, які знаходять відображення у формуванні особистості дитини. Тут родина виступає для дитини своєрідною мікромоделлю суспільства, завдяки якій формується її духовна культура, визначаються подальші життєві і фахові орієнтири.

Справжня родина, у якій усі її члени розуміють свою вагому соціальну місію, є підґрунтям міцного суспільства, адже саме сім'я – це повноцінна школа взаємин між людьми, у якій дитина зростає, вчиться спілкуватися, розвивається, набуває життєвого досвіду та удосконалюється.

Важливо теж відмітити, що виховання підростаючого покоління у родині – це нелегка, трудомістка галузь діяльності людини, результати котрої зумовлені багатьма чинниками різного кшталту. Проте, становлення особистості відбувається не лише завдяки виховному процесу, а й через ті повсякденні, реальні взаємовідносини, завдяки яким дитина всотує в себе щоднини цінності, норми поведінки, трудовий досвід, надбані людством, природу відношень до життєвих подій та ситуацій, самої себе й заповзято їх переосмислює.

Саме тому, роль родини як життєвотворчої системи формування особистості дуже цінна, позаяк атмосфера, в якій відбувається життєве та

професійне становлення дитини, є неодмінним елементом, через який маленька людина пізнає світ, розвивається, удосконалюється.

Актуальність даної проблематики в сучасних реаліях й визначили вибір теми магістерської роботи: «Роль родинного виховання у виборі школярем майбутньої професійної діяльності».

Об’єкт дослідження: процес виховання дітей у родині.

Предмет дослідження: роль родинного виховання школярів на традиціях декоративно-ужиткового мистецтва у професійному визначенні.

Мета роботи: на основі ретроспективного аналізу надбання української родинної педагогіки розглянути можливості трудового виховання школярів із застосуванням художніх традицій у педагогічній практиці батьків та педагогів на сучасному етапі.

Для досягнення обраної мети були поставлені такі **завдання:**

- з’ясувати роль родинного виховання у працях знаних педагогів в історичній ретроспективі;
- розглянути можливості виховання дітей у родині на традиціях народного декоративно-ужиткового мистецтва;
- проаналізувати сучасного стану трудового виховання дітей у родині;
- описати особливості спільної взаємодія родини та закладів освіти у трудовому становленні учнів.

Теоретичне значення магістерської роботи полягає в тому, що здійснено спробу ретроспективного аналізу ролі родинного виховання у надбаннях української сімейної педагогіки.

Практичне значення роботи – визначено форми співпраці родина і закладів освіти у трудовому становленні дітей на сучасному етапі та розроблено виховний захід.

Апробація результатів. Основні положення та результати магістерської роботи доповідалися на XI Міжнародній науково-практичній конференції викладачів та студентів факультету фізики, математики, економіки та інноваційних технологій «Актуальні проблеми сучасної науки», тема доповіді

«Родинні традиції як царица педагогічної творчості» (Матеріали XI-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасної науки». Дрогобич: РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2024. С. 375 – 378).

Магістерська робота складається із вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

РОДИННЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Ретроспективний погляд на роль родинного виховання у працях знаних педагогів

Здавна і донині провідним чуттєвим підґрунтям існування народу було і залишається родинне виховання, позаяк членів сім'ї пов'язують шлюбні чи інші узи у родині, а також взаємне проживання й опіка над молодшими згідно свого статусу.

У словнику української мови є такі тлумачення родини «група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом; сім'я; рід, покоління кого-небудь» [42].

Сім'я, на думку Т. Усатенко, розглядається «як уособлення семи поколінь Роду» [50, с.30].

Відтоді як постав людський рід, він змушений повсякчас турбуватися про власних нащадків. Наші предки вважали, що якщо твої помисли орієнтовані на один рік, то варто сіяти жито, якщо ж на десятків років – то треба ростити сад, а якщо на століття – слід виховувати дітей. А тому, першорядним обов'язком української сім'ї є не лишень народження дітей, але й їх виховання, яке має спиратися на передаванні отчого досвіду своїм нащадкам, формуванні традиційної культури та ціннісних орієнтацій у них.

Так, Р. Кирчів та С. Макарчук зазначають що для інституції сім'ї є притаманними провідні функції: «відтворення етносу – народження дітей і їх виховання (соціалізація); економічно-виробнича функція, по-своєму пов'язана з домашнім господарством; інтимно-психологічна: плекання і підтримання особливих взаємин між подружжям, батьками і дітьми, між дітьми; культурно-репродуктивна: міжпоколінна передача трудових навиків, характерних рис і культурно-побутових традицій народу» [12, с.464].

Родинне виховання єднає різних за віком людей та виступає потужним суспільним феноменом й вагомим фактором самовираження будь-якої особистості будь-то: малята, дітки, підлітки, парубки чи дівчата, чоловіки і жінки, сини чи дочки, дідусі, бабусі, внуки тощо.

Традиції та провідні принципи українського виховання у сім'ї укладалися протягом багатьох віків. Нині ж повернення до надбань української родини зумовлене теперішніми труднощами з якими стикаються сім'ї.

В основі сімейного виховання завжди лежала праця і особистий приклад батьків. Вони завжди прагнули підготувати дітей до життя, тому їх рано привчали до праці, передаючи свої знання про навколишній світ.

Родинне виховання охоплювало багатоманітні царини існування людини. Змалечку діти починали випасати гусей, качок, ягнят, згодом свиней та корів, доглядали за молодших братами і сестрами, помагати батькам по господарству (наприклад, поратися на городі, прибирати житло, готувати страви, доглядати за свійськими тваринами тощо.) Діти разом з родичами вчилися працювати на пасіці, збирати ягоди та гриби.

Якщо хтось у родині володів ремеслом, то старалися зберегти таємниці виготовлення деяких виробів і передати свої вміння і навички, свій почерк дітям, щоб сімейна праця чи промисел залишався в родині, не зникнули.

Із давніх літописів, нотаток мандрівників ми дізнаємося, що прилучення малечі до роботи опиралося на безпосередній передачі практичних навичок від неї до сина, від неї до доньки. В етнографічній літературі знаходимо інформацію про раннє залучення дітей до фізичної праці та розподіл між ними різних обов'язків відповідно до віку і статі: так, з дванадцяти років хлопець повинен був опанувати всі види «чоловічого діла» і працювати разом з дорослими, а дівчата – знати «жіночі роботи»: жати, прясти, ткати, шити та оздоблювати одяг, готувати їжу тощо. Коли в сім'ї хтось з дорослих займався тим чи іншим ремеслом, цього навчали й дітей [13; 21].

Одним з перших судження про вплив фізичної праці та естетичних почуттів на формування особистості висловив англійський гуманіст Т. Мор у

своїй праці «Утопія». Він вважав обов'язком для кожного оволодіння хоча б одним ремеслом і наполягав, «щоб людина не задовольнялась отриманими знаннями, а усе своє життя займалась самоосвітою» [14, с. 52].

Нідерландський гуманіст Е. Роттердамський, автор праць «Розмови запросто», «Молодим дітям наука», «Вільне виховання дітей» та інші) вбачав, що у вихованні дітей провідною є моральна мета, якої можна добитися «лише завдяки використанню праці як найважливішого педагогічного засобу» [14, с.52].

Чеський педагог Я. А. Коменський рішуче відстоював гуманістичні ідеали, і як соціальний діяч, підіймав проблему трансформації людства у єдину родину на основі братерства, дружби й вільного розвитку. Він вбачав у кожній особистості досконале творіння природи, захищав її право на розвиток усіх здібностей, надавав важливого значення вихованню й освіті, які покликані були сформувати людей, здатних беззастережно служити суспільству [33].

Оскільки дітям притаманна орієнтованість на різні види діяльності, то відомий педагог вбачав важливу мету в розкритті їхніх природних задатків. Ось як він про це говорить у «Великій дидактиці»: «... і руки, і всі інші органи тільки в дитячі роки можуть пристосовуватись до ремесел і робіт, поки м'язи ще гнучкі. Хто повинен стати добрим художником, кравцем, ковалем, музикантом та ін., повинен займатись цим з юних літ, коли уява ще жива, а пальці гнучкі...» [20, с. 21].

Д. Локк розглядав процес становлення і виховання людини як єдність фізичного, психічного і розумового розвитку. Думки англійського педагога про зміст освіти проникнуті ідеєю зв'язку навчання з життям, практичним використанням знань, необхідних діловій людині в її щоденній діяльності. У своїх творах він говорить про необхідність засвоєння ремесла, оволодіння прийомами ручної праці. Зокрема, в трактаті «Думки про виховання» стверджує: «... я хотів би, щоб молодий джентльмен вчився ремеслу, ручній праці, і навіть більше того – не одному, а двом або трьом, причому одному більш ґрунтовно» [20, с. 175].

Джон Локк доводить, що художньо-трудова діяльність знімає втому від навчальних занять, зміцнює здоров'я, стимулює життєву енергію, естетично збагачує молоду людину. Педагог звертає увагу на важливість виконання вправ: «Мистецтво побудоване на вправах, само по собі заслуговує на те, щоб його засвоїти. Таким є не тільки знання мов і наук, але також і живопис, токарна справа, садівництво, гартування і обробка заліза й усі інші корисні мистецтва, які заслуговують на засвоєння» [20, с. 175].

Педагогічні ідеї Д. Локка знайшли своє продовження в педагогічних поглядах Ж.-Ж.Руссо та Й. Песталоцці. Намагання встановити зв'язок між трудовою діяльністю і розвитком особистості привело французького філософа Ж.-Ж.Руссо до ідеї обов'язкової участі дитини в ремісничій праці. Ручна праця ним проголошувалась важливим засобом виховання. У своїй книзі «Еміль, або про виховання» він стверджував, що «виховання людини починається з її народження; вона ще не говорить, ще не слухає, але вже вчиться. Досвід передує навчанню» [14, с. 54].

Ж.-Ж.Руссо вважав, що година праці може навчити більшому, ніж день пояснень. У процесі трудового та естетичного виховання у дитини формуються такі моральні якості, як доброчесність, працелюбність, витривалість, дисциплінованість, бережливість, наполегливість, вміння долати труднощі. Він наголошував, що праця – це засіб не тільки трудового, а й фізичного, морального, розумового та естетичного виховання дитини. Трудова діяльність є надійним засобом пізнання дитиною навколишнього світу, реальних речей, дає можливість застосовувати на практиці набуті теоретичні знання [25; 41].

Й. Г. Песталоцці висловлював думку, що сім'я виступає справжнім осередком виховання, а діти є віддзеркаленням учинків батьків. А тому потрібно організовувати різноманітну діяльність дітей, яка розвиває їх руки до праці, розум і серце та належно готує до життя. У праці «Лінггард і Гертруда» він описав спосіб покращення життя селян через організацію виховання дітей у сім'ї та у школі [37].

Так само, як Я.А. Коменський, Ж.-Ж.Руссо та інші провідні педагоги, український філософ-педагог Г. Сковорода ставив завдання виховати людину-гуманіста. Принцип природовідповідності («сродності») виховання у нього особливо яскравого звучання. Він вважав, що кожна людина має зайняти певне місце в суспільстві не за багатством чи знатністю, а за «сродністю», тобто відповідно до своїх природних задатків, що виявляються й розвиваються у процесі праці.

Г. Сковорода відводив центральне місце родинному вихованню, де правдивими вихователями є батьки. Ця думка знайшла відображення у багатьох українських прислів'ях: «Не той батько, що породив, а той, що до ума довів», «Умів народити, умій і навчити» і т.д., а народний філософ розвинув їх у своїх творах [34, с. 154-155].

Відстоюючи переваги народної педагогіки, він виділяв різні види творчості українців, як важливий засіб виховання: казки, байки, притчі, пісні. Не пройшли повз увагу й народні ігри та іграшки.

Ідеєю народності просякнуті його твори. Наприклад, у «Вдячному Еродію» автор виділяє плюси виховання у трудовій родині у порівнянні з вихованням, яке спирається на іноземні еталони. Г. Сковорода підкреслював, що «правильне виховання криється в природі самого народу, як вогонь і світло в кремені», і що «кожен має пізнати свій народ і в народі пізнати себе» [14, с. 117].

У другій половині XIX – на початку XX століття в Україні, мабуть, не було діяча культури, мистецтва, літератури і науки, який би стояв осторонь проблем освіти і виховання дітей. Багатогранна за змістом, формою народна творчість стає могутнім джерелом поповнення ідей, засобів і прийомів навчання та виховання молоді.

Виховному ідеалові Т. Шевченка властива така риса, як працьовитість. На його думку, головне місце у житті кожної людини, повинна займати творча праця. Він звеличував людину-трудівника, підкреслював, що найщасливішою у світі є людина працьовита, яка має шляхетну мету. Він оспівував силу праці,

велич і багатство трудового народу, руками якого створені справжні шедеври. Народний поет з любов'ю пише про виховання дітей, де у родині між її членами існує взаєморозуміння та тісні сімейні стосунки [56].

У працях І. Франка зустрічаються педагогічні ідеї, виражені в етнокультурному вимірі. Він писав, що «виховання народу мусить виростати з традицій, з культурного стану того народу, мусить корінитися в характері, привичках, інакше се буде даремна трата часу й сил» [52, с. 475].

Про важливість навчання дітей ремеслам, залучення їх до художньо-трудової діяльності, про стан цієї справи в школі він писав так: «по тих школах наказано вчити далеко більше і потрібніших речей, а межі ними й початків господарства, садівництва, бджільництва та др. Правда, багато, і то, найпотрібнішого по тих школах не вчать, а іменно не вчать потрібного по селах художнього ремесла...” [53, с.152-153]. Метою виховання він вважав формування творчої особистості, цілковито готової до розумової та фізичної праці.

Для Л. Українки родинне виховання стало насущною проблемою, думки про яке вона роз'яснює у листах до своєї сестри О. П. Косач-Кривинюк. Конститутивними лінією взаємин між батьками й дітьми вона вважає повну довіру, взаємну щирість і простоту у відносинах. Л. Українка трактує виховання дітей у сім'ї не лише як особисту справу батьків, а й як їх громадський обов'язок [21].

Усвідомлюючи роль праці в житті народу, Леся Українка неодноразово висловлювала думку про взаємозв'язок трудового і естетичного виховання, навчання дітей художнім ремеслам [26].

Видатний педагог К. Ушинський пишався своєю приналежністю до українського народу. Він був переконаний, що «виховання створене самим народом і побудоване на народних основах, має виховну силу, якої немає в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях...» [51, с. 100]. Педагог підкреслював виховне і пізнавальне значення народної культури для становлення особистості дитини.

Питанню родинного виховання він приділяв значну увагу. К. Ушинський підкреслював, що найкращий спадок, який можуть батьки залишити своїм дітям, – це навчити їх працювати. Вони самі повинні показувати зразок працьовитості. К. Ушинський неодноразово наголошував, що правильному виховному процесу повинен сприяти сам дух сім'ї. А для цього необхідно, щоб у ній панувала атмосфера доброзичливості, дружби, любові, взаємодопомоги. Правильно організоване життя і діяльність дітей у сім'ї впливають на них більше, ніж моральні напучування, заохочення, покарання.

Значну роль в інтелектуальному розвитку дитини, особливо на початковому етапі її систематичного виховання. К. Ушинський відводив сім'ї, батькам і передусім матері. Він вважав матір найкращою вихователькою в родині. Основи людського характеру закладаються у перші роки життя, коли дитина перебуває під безпосереднім впливом матері, тому і формування її характеру багато в чому залежить насамперед від неї. Кожна мати повинна добре знати традиції і виховувати в дітей любов до них [51].

Услід за К. Ушинським видатний педагог, письменниця і громадський діяч С. Русова твердила, що становлення особистості невіддільне від засвоєння нею культурних надбань. Вона вважала, що «... після правдивого національного виховання дитина звикає кохатися в народних скарбницях і шукатиме цих культурних скарбів і у других народів...» [38, с. 46].

Заслуговує на увагу думка, С. Русової що «...родина була найкращим осередком задля дітей. Усі видатні педагоги колишніх часів визнавали родинне нормальне виховання за найкраще, бо в основі його лежала ласка матері» [43].

Не стояли осторонь цих питань і галицькі педагоги. Так, Ю. Дзерович підкреслював, що виховувати дітей потрібно у любові до своєї нації в усіх її проявах, тобто потрібно навчати їх любити рідну мову, свою історію, бувальщину, знати про багатство і красу своєї землі, пізнати свої звичаї та обичаї, свою пісню, своє мистецтво. Бо якщо дитина чує з уст мами народні казки й пісні, історичні оповідки, зрить у хаті відповідну обстановку,

зживається з народними звичаями під час різних святкувань і торжеств, тоді, у її душі вкорінюється патріотизм [11, с. 217].

Розробка проблем домашнього виховання займає значне місце в працях О. Барвінського [4], Г. Врецьони [8], О. Іванчука, [19]. О. Партицького [32] та ін. Виховна робота школи з формування розуму і серця дитини, на думку дослідників, проводиться на фундаменті, закладеному вдома.

Батькам же необхідно дбати про те, щоб формувати у дітей прив'язаність до родинного дому, зробити його святим місцем. Для цього треба, як святість зберігати всі сімейні традиції, треба на добрих і чесних справах живих і померлих членів родини формувати характери дітей – словом, в історії власного роду винаходити взірці для чеснот і правдивого життя [32].

Галицькі педагоги вважали, що кожна школа повинна бути національною, в основу її діяльності повинні бути покладені принципи народності, гуманізму, культуровідповідності, природовідповідності, навчання має бути обов'язковим, охоплювати дітей усіх суспільних верств, проводитись рідною мовою. Національне виховання забезпечується прилученням дітей з раннього віку через мову, традиції, народне мистецтво до духовних багатств народу, об'єднанням зусиль усіх суспільних інституцій, цілеспрямованістю в формуванні характеру, опорою на народну педагогіку. Ядром національного виховання є сім'я.

На необхідність вивчення та використання на практиці народних традицій, як першооснови педагогічної культури українського народу наголошують сучасні педагоги. Дослідження вчених В. Галузинського, М. Євтуха [9], М. Стельмаховича [44; 45], Є. Сявавко [47], та інших [36] підтверджують високу результативність народної творчості у виховному процесі.

Історичний досвід переконує, щоб вижити, треба як святиню берегти сім'ю. Її функції надзвичайно важливі, благородні й різноманітні.

1.2. Виховання дітей у родині на традиціях народного декоративно-ужиткового мистецтва

Батьківський досвід виховання нащадків в умовах сім'ї – це випробувана століттями практика народного виховання, коли становлення особистості відбувається поміж кривими і близькими за духом людьми.

Від самого початку появи на світ дитину оточують любов'ю, ніжністю, турботою і в її серці породжуються належні почуття.

Починаючи із перших кроків дитя намагається ввійти у власний мікросоціум, стати повноправним членом сім'ї, родини та ввібрати перейняти її найкращі здобутки та традиції через виховання та соціалізацію. Зміст родинної відповідальності зазвичай зумовлений соціальним статусом кожної сім'ї.

Згодом сфера взаємодії дитини зі світом розширюється, додаються нові соціальні інституції як то: дитячий садок, навчальні заклади різних ступенів освіти, заклади позашкілля тощо. Вони привносять різноманітність у сімейне виховання.

Україна споконвіку вславиться глибокими мистецькими традиціями, які необхідно підтримувати й передавати прийдешнім поколінням. А тому, українці справдавна визнають безсумнівну істину, що батьки – це основні вроджені вихователі. Так, природно, що кожна мати вчила своїх діточок втілювати у вишивці чи у писанці глибину філософської мудрості, життя, вміння вносити в нього красу, доброту, ніжність.

В Україні широко відомі сім'ї-династії, де творчі традиції, секрети художнього ремесла передаються з покоління в покоління, наприклад родина майстрів з Косівщини Шкрібляки-Корпанюки. Вони знані насамперед у різьбярстві, яке започаткував основоположник творчої когорти Юрій Шкрібляк. Його справу підхопили діти: Василь, Микола, Федір, Катерина та шість генерацій цієї династії. Дехто з нащадків знаного майстра працює з деревом і донині. Окремі члени цієї багатогранної сім'ї були вправними у писанкарстві, як от Анна Шкрібляк. Знанням сьогодні є й відомий майстер народної вишивки й

писанкарства педагог, етнограф та колекціонер Микола Шкрібляк. Загалом нині налічується близько 100 майстрів вихідців з цієї родини [57].

Навіть у тих випадках, коли діти не переймають захопленість батьків художньо-прикладною творчістю, духовна атмосфера такої родини помітно впливає на формування особистості дитини.

Без спільної взаємодії педагогів і батьків практично неможливо сформувати у дітей відповідні якості. Ефективність виховання дітей і підготовки їх до суспільної праці значною мірою залежить від виховного потенціалу, під яким розуміють матеріальні, моральні умови, життєвий досвід, культурно-освітній рівень, родинні традиції, трудову атмосферу в сім'ї.

Гарантом досягнення успіху виховної роботи з молоддю має стати співпраця, взаємна підтримка і допомога сім'ї та школи. Бо тільки спільний і гармонійний вплив родини й школи, цих двох наймогутніших виховуючих інституцій запевнить правильний розвій молоді і збереже ідеали нашого національного виховання [10].

Традиції виконують роль пам'яті в розвитку окремої людини. Основним у них є здобутки духовної культури та народні ідеали, міцно пов'язані зі світоглядом і мораллю. Їх основна функція полягає у збереженні набутого досвіду. Кожна наступна генерація включається в уже сформовану систему виховання і вносить до неї свої особливості.

Ми підтримуємо думку Л. Храпливої-Щур, що не тільки створенням нового, але й розробкою, закріпленням і утвердженням знайденого живуть мистецтво, наука і техніка. Традиції відіграють важливу роль у підтримуванні культурних зв'язків поколінь, забезпеченні культурної наступності [55, с. 70].

Колективом наукових працівників та педагогів-практиків під керівництвом Ю. Руденка, В. Кузя, З. Сергійчука було розроблено концептуальні положення основ національного виховання Вони розкривають українську національну систему виховання як самобутнє культурно-історичне явище, складову частину світового і загальноєвропейського процесу. [30]. В них науково обґрунтовуються основні напрямки відродження національної

школи, національної системи виховання, розгортання багатогранної виховної роботи у сім'ї, школі.

На думку Б. Ступарика, В. Моцюка, національний характер родинного виховання забезпечуються такими суспільно-педагогічними факторами: прилученням з дитячих років до духовної культури українського народу через мову, українознавство, культуру; цілеспрямованим формуванням рис українського характеру; опорою в науковій педагогіці і виховній практиці, на традиції народної педагогіки, виховну мудрість і досвід народу; вихованням у сім'ї, школі, позашкільних закладах на народних традиціях, у національному дусі, вихованням поваги до людей іншої національності та інших віросповідань, реалізація принципу природовідповідності [46].

Проблему використання родинних виховних традицій у підготовці майбутнього вчителя досліджували В. Зелюк, Т. Кравченко, О. Семеног [16; 22; 40].

У публікаціях Т. Алексеєнко, розглядаються проблеми сучасної сім'ї та накреслено шляхи використання народних традицій у родинному вихованні [1-2].

На їх думку в умовах становлення незалежної України та розбудови суспільства на пріоритетах і цінностях демократичного відродження відбувається переоцінка всіх культурних вартостей. Міру впливу рідної сім'ї зменшують можливості соціального контролю, послаблення родинних зв'язків, територіальні межі між сімейними групами, зростання мобільності молоді у галузі фахових та життєвих зацікавлень, дозвілля. В останні десятиліття знизилися потенційні можливості сім'ї у підготовці дітей до виконання ними в майбутньому складних рольових функцій чоловіка і дружини, батька і матері. Причина – у зменшенні кількості народжуваних дітей, в депопуляції населення, у потягу до створення нуклеарних сімей, збільшеності кількості розлучень, неповних сімей, матерів-одиночок, у бездуховному, формальному спілкуванні батьків і дітей, втраті родинних традицій. Механізм передачі (індивідуальної)

досвіду виховання практично витіснено масовими джерелами інформації, які не тільки створюють інформаційне поле, а й маніпулюють свідомістю людей.

У зв'язку з цим виховний ідеал української сім'ї має спиратися на всі її функції, надаючи пріоритету духовній сфері життєдіяльності сім'ї і її членів. Необхідно плекати традиції пошани до батьків і старших, виховувати свідомість власної гідності, чемність і пристойність в особистій поведінці й у взаєминах з іншими людьми, любові до праці і працелюбність [1].

Загалом, родинні традиції є багатою сферою для педагогічної творчості, оскільки містять потужний виховний потенціал для передачі й засвоєння духовних і матеріальних вартостей.

Аналіз педагогічних праць початку ХХ ст. дає підставу твердити, що єдиним підґрунтям для національного виховання галицькі педагоги вважали національну культуру, яка об'єднує такі чинники: звичаї, традиції, релігію, письменство, поетів, національних генії, рідне мистецтво, національні духовні й матеріальні надбання. Ці чинники творять збірну душу і свідомість народу.

На думку Ю.Дзеровича, до найвищих проявів національної культури належить і народне мистецтво. У мистецьких творах, наче в дзеркалі, відбивається душа народу, прагнення і цілі суспільства. Як у всьому вихованні, так і при вихованні мистецтвом, потрібно взяти до уваги національні мотиви, народне мистецтво [11].

На наш погляд, генезис культурологічних традицій українського художнього мистецтва, зокрема вишивки, є передумовою становлення етнопедагогіки. Проблемі національного виховання на традиціях українського народу присвячено низку наукових публікацій. Більшість учених робить наголос на виховній ролі обрядів, свят, залишаючи осторонь важливу виховну роль художніх традицій.

Як відомо, художня традиція – це стійка система творення образів естетичних уявлень, історично сформованих у певному середовищі. Завдяки спадковості художніх традицій, наприклад мистецтво вишивки чи скажімо писанкарства сьогодні характеризується високим рівнем майстерності і

професіоналізму. Художні традиції українського мистецтва це сукупність найбільш стійких й характерних ознак щодо матеріалу, техніки виконання, орнаменту, композиції, колористики. Їхнє різноманітне поєднання дає неповторні ознаки художніх творів, в яких відображені естетичні смаки й ідеали краси її творців.

У численних дослідженнях історіографічного, археологічного, мистецтвознавчого та педагогічного характеру стверджується, що Україна здавна славиться традиційними центрами народного промислу [3; 17; 28; 29].

Крізь віки протікають зв'язки між малюнками орнаментів, що перманентно видозмінюються, збагачуються, виходячи із певних соціальних та історичних умов. А. Кульчицька, О. Онищук, М. Селівачов [24; 29; 39] відмічають, що саме український орнамент сповна проніс крізь тисячоліття тотожність з орнаментами попередніх епох, адже народна творчість виступає як особлива діяльність людини, в якій розвивались форми суспільної свідомості, відповідної естетико-теоретичної думки.

Як стверджують дослідники, прагнучи прикрасити тканину та одяг, жінки розміщували вишивку на сорочці, верхньому одязі, а згодом на предметах культу – рушниках. Люди вірили в магічну силу орнаменту й кольору. Розміщений чи то на сорочці, чи то на рушнику орнамент ставав оберегом. Тому вишивали уставки-поли – плічка на сорочці, щоб надати сили вправності руці, розміщували на грудях вишивку, щоб захистити серце, карму. Ще в передхристиянський період рушники вішали на деревах під час релігійних церемоній, як знак пошани і святості. Починаючи з християнської доби, в Україні в тому ж самому значенні прикрашають рушниками образи святих як у церквах, так і вдома, використовують під час весільного та похоронного обрядів. Проблемі походження та еволюції вишивального мистецтва на теренах сучасної України присвячено низку наукових публікацій у яких автори аналізують закономірності розвитку вишивки, намагаються з'ясувати художню природу, естетичну функцію, значення в житті, побуті, визначити спільні й локальні художні особливості, визначити провідні напрямки розвою сучасного

мистецтва. Звичайно, вивчення традицій вишивального мистецтва окремого регіону неможливе без розгляду української народної вишивки загалом, питань давньоруської основи розвитку в процесі взаємовпливів і взаємозв'язків з іншими народами

Як відомо, історіогенез на території України призводив до зміни народів та культур. На думку сучасних дослідників, у вишитому орнаменті залишився деякий слід ще з передісторичної минувшини. Наприклад, ще й тепер використовують мотиви «свастика», «зірка», «меандр» та ін. «Свастика» – найдавніший символ віщування добра, добробуту, відхилення нещастя, існував і був розповсюджений у багатьох народів та племен. Цей знак був відомий в Індії, Персії, Тибеті. «Меандр-безконечник», нескінченна тяглість орнаментальної лінії, символізує вічність, безмежність. Дослідники наголошують на давності походження даного знаку, оскільки зображення його знаходимо на предметах новокам'яної доби. Ці символи можна бачити і на сучасних вишивках, писанках, килимах.

Намагаючись знайти першоджерело, походження українського орнаменту, Г. Павлуцький припускає, що він, завдяки торгівлі, розвинувся під впливом східного мистецтва. «Торг (як і війни, мандрівки народів, релігія) об'єднує мистецтво різних народів поміж собою й надає їм багато спільних рис» [31, с.12]. З чужоземним крамом приходили в країну нові мотиви, форми, орнаменти. Відбувалось збагачення традицій, усталювалась власна ніша у світовій культурі.

У будь-якого народу наявні власні досягнення у царині залучення дітей до художньо-трудової діяльності. Намагання зберегти класичні художні традиції – це не мертва тенденція, а охоронне ставлення до специфіки художньої мови декоративно-ужиткового мистецтва. Вчені стверджують, що завдяки творам декоративно-ужиткового мистецтва активно виконуються різні традиційні функції. Різнобарвне життя вишивки, писанки, предметів інтер'єру пов'язане з їх важливою естетичною функцією. Через систему орнаменту, кольору, передаються складні переживання творця, світобачення, сприйняття

навколишнього світу. Завдяки вишивці, писанці, різьбярству та іншим видам ДУМ виконується комунікаційна функція – зорова передача інформації від творця до наступного покоління. Важливими є фактори пам'яті, збереження, знакового спілкування. Своєрідно виступає вишивка, писанка, різьблення в складній системі інших факторів, перш за все мови – як ознаки її належності до творців однієї етнічної групи. Різна функціональність обґрунтовує специфічність художнього вирішення наприклад, вишивки чи різьби. Науковці сходяться на тому, що тут мова йде про стійкі закони художніх традицій [15].

Батьки, виховуючи дитину, поволі долучали її до світу оточуючої краси. Спершу маля бачило вирізьблену на люльці квіточку або розписану забавку; чуло звуки свистунців, брязкіток, дзвоників, мелодійний плин материнської колискової чи народної пісні. Згодом дівчатка та хлоп'ята робили іграшки із різних підручних матеріалів, приєднувалися до виготовлення писанок на свята тощо. Підрісши – починали самостійно вишивати, ткати, різьбити, виготовляти одяг, посуд чи необхідний реманент, прикрашати житло, грати на музичних інструментах, водити хороводи і виконувати обрядові пісні [3].

Виховування дітей на основі традицій народного ремесла є продовженням творчих здобутків батька чи матері, або інших родичів. Такий процес передбачає оволодіння мистецькими вміннями практичної діяльності, формування духовності й моральних цінностей, естетичного сприйняття рідного краю. Розвиток окремої творчої особистості чи спільна творча діяльність підростаючого покоління відбувається під час опанування різними видами народної творчості й професійного мистецтва[6].

Сьогодні народне мистецтво розвивається у двох напрямках:

- 1) офіційним шляхом – загальноосвітні заклади, заклади позашкільця, професійної і вищої освіти, курси;
- 2) на етнопедагогічному рівні – родина, народні майстерні, самодіяльні умільці.

Над збереженням розвитку художніх традицій працюють не тільки художники професіонали. Нові напрямки в розвитку вишивки, писанкарства

різьби базуються на науковому підході до вивчення художньої спадщини, розробці нових композицій і їхнього дальшого використання як декору тканин та інтер'єру.

В основі ж сімейного виховання завжди лежала праця і особистий приклад батьків. Вони прагнули підготувати своє чадо до життя, тому дітей рано привчали до праці, передаючи свої знання про навколишній світ. Якщо хтось у родині володів ремеслом, то старалися зберегти таємниці виготовлення деяких виробів і передати свої вміння і навички, свій почерк дітям, щоб промисел залишався в родині, не зникнув.

Кожна мати чи батько вчили своїх діточок втілювати у výroбах глибину філософської мудрості, життя, вміння вносити в нього красу, доброту, ніжність.

У Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)» підкреслюється, що в основу національного виховання мають бути покладені принципи єдності сім'ї і школи, наступності і єдності поколінь. Школа має продовжувати родинно-сімейне виховання, працювати в тісному контакті з батьками, налагоджувати взаємозв'язок між школою і родиною, бо це – основа, передумова формування гармонійної особистості [10].

А тому, поєднання родинного і виховання в закладах освіти, повинно покращити процес освоєння художньо-трудової діяльності, вплинувши на формування особистісної самосвідомості.

РОЗДІЛ 2.

ШЛЯХИ ТА ЗАСОБИ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ НА ТРАДИЦІЯХ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

2.1. Аналіз сучасного стану трудового виховання дітей у родині

Прийдешнє України залежить від освічених, вихованих, фізичного здорових та духовного розвинутих людей, що обумовлюється результативністю сімейного виховання.

Сім'я, родина – це народ, нація в мініатюрі. Українці зроду-віку дбали про міцність сім'ї, яка опиралася на основи мудрого керівництва її глави. Як підмічає Г.Ващенко, саме в сім'ї закладаються основи людяності, коріння духовності, працелюбності, традиційно у внутрісімейних взаєминах важливого значення надавалось стосункам батьків і дітей. Батьки повинні прищеплювати дітям національні почуття, формувати у них національний ідеал, тобто те найкраще, що створив народ в розумінні властивостей людської особистості [5, с.104].

Необхідність та актуальність використання українських традицій у вихованні дітей цілком відповідає завданням нової української школи. Сьогодні стає дедалі очевиднішим, що без засвоєння учнями цінностей національних традицій (їх сутностей, особливостей відродження, збереження, примноження) не можна виховати повноцінне покоління, здатне побудувати демократично гуманне суспільство.

Українські народні традиції, що виникли у давні часи, завжди виконували важливу педагогічну функцію, зокрема сприяли вихованню в дітей високодуховності, старанності, чесності а також трудових навичок та вмінь.

Оскільки на виховання дитини має великий вплив виховний потенціал сім'ї (матеріальні, моральні, емоційно-психологічні умови, життєвий досвід, культурно-освітній рівень, родинні традиції, трудова атмосфера), нами було

проведено опитування дітей і батьків на предмет місця і значення народних ремесел і декоративно-ужиткового мистецтва у вашій родині.

Учням було задано такі питання: Які українські обряди вимагають обов'язкового використання предметів народного декоративно-ужиткового мистецтва ? Які види декоративно-ужиткового мистецтва Ви знаєте? Яких майстрів декоративно-ужиткового мистецтва України Ви знаєте? Чи є такі у вашій місцевості? Яким ремеслом володіє (володіла) ваша родина?

Опитування проводилось як у сільський, так і у міських закладах освіти. Більшість учнів, як сільських, так і міських шкіл показали високий рівень знань за більшістю питань. Лише 17% опитаних не змогли відповісти на запитання. Найбільшу трудність викликало запитання про народних майстрів, які проживають у місцевості і 36% опитаних не змогли відповісти про ремесло, яким володіла родина.

На запитання, чи потрібно вивчати народні ремесла і види ДУМ у закладах освіти, 32% виявили бажання вивчати їх, інші вважають даремною тратою часу і виявили небажання виготовляти навіть елементарні предмети ужитку. 22% учнів вважають не доцільним («не модним») використовувати, а значить виготовляти писанки, рушники для обрядів і релігійних свят, оздоблювати дім предметами декоративно-ужиткового мистецтва.

Протилежний результат показали опитування учнів міських шкіл, де 68% опитаних виявили бажання займатись народними ремеслами і обов'язково на весілля чи Паску виготовити необхідні культові предмети.

Причину такого ставлення ми намагалися з'ясувати при аналізі та порівнянні відповідей батьків, учнів, учителів.

З метою виявлення позиції батьків щодо народних ремесел, можливостей їх використання як виховного засобу, нами було опитано 60 родин учнів міських шкіл. Батькам пропонувалось відповісти на запитання: Яким видом ремесла чи декоративно-ужиткового мистецтва Ви володієте? Чи залучаєте дітей до якогось виду ремесла? Чи доцільно навчати народне

мистецтва і ремесла у загальноосвітніх закладах? Чи допомагають вам діти вдома?

Аналіз відповідей показав, що лише 8% опитаних вважають недоцільним вивчати ремесла і технології взагалі, мотивуючи збільшенням годин для вивчення інших, важливих на їх думку предметів. Через брак часу, матеріальні труднощі, інколи через відсутність відповідних знань і вмінь 34% не залучають дітей до навчання та виготовлення предметів декоративно-ужиткового мистецтва. 46% батьків не змогли відповісти на запитання анкети, оскільки перебувають на заробітках за межами області й України.

Для виявлення позиції учителів щодо ролі родини у сучасному виховному процесі та популяризації нею декоративно-ужиткового мистецтва, народних ремесел нами було проведення опитування вчителів праці. Аналіз відповідей показав, що найбільше вчителі незадоволені малою кількістю годин, які відводиться на вивчення різноманітних технологій обробки матеріалів, якими володіють українці, а також відсутньою підтримкою сім'ї у трудовому та естетичному вихованні учнів.

Аналіз відповідей учнів, батьків, учителів, дозволив виділити низку вагомих причин, що зумовлюють небажання вивчати народні ремесла і залучатися до будь-якого виду робіт на уроках технологій.

Погіршення матеріального становища батьків, матеріального забезпечення освітніх закладів не завжди дає можливість учням виготовити ті речі, які б вони хотіли. Неукомплектованість майстерень, відсутність наочності, естетичної предметної атмосфери, не спонукають дітей до занять народними ремеслами.

У формування особистості велике значення має зв'язок трудового виховання із безпосередньою професійною діяльністю батьків. У традиційній селянській сім'ї, наприклад, діти змалку включалися в роботу, в якій батько й мати були наставниками. Дівчинка формувала ідеал жінки відповідно до образу матері, а хлопчик – ідеал чоловіка (образу батька). Якщо діти рідко бачать своїх батьків у їхній професійній діяльності, то вони судять про них по їх роботі і

поведінці в побуті, де образ батьків буває не дуже привабливий. Розрив між поколіннями у сфері трудової діяльності – це несприятливий фактор соціалізації, який особливо негативно позначається на вихованні дітей. Суттєвого значення має також можливість отримати від батьків уже в ранньому віці деякі знання і навички, зумовлені їх професійним вибором. Тут необхідно підкреслити, що ранній молодший вік – це дуже важливий період для формування особистісних якостей не тільки як людини, а й як працівника. Добрий спеціаліст формується рано – в сім'ї.

Низький рівень виховного впливу батьків, відсутність естетичної та трудової атмосфери в родині, негативно позначаються на вихованні дітей. Якщо до цього додати часті і тривалі від'їзди членів окремих сімей на заробітки (колись це були в основному чоловіки, а тепер до від'їздів на різні види робіт за межі області й України прилучились молоді за віком матері неповнолітніх дітей), то це ще більше веде до нових перешкод у трудовому вихованні майбутнього покоління.

Як правило, у сім'ях, де батьки займаються професійно народними ремеслами, в оформленні хатнього інтер'єру присутні предмети декоративно-ужиткового мистецтва. У родинях, де дотримуються обрядів, бережуть традиції, діти з дитинства знайомляться тою чи іншою мірою з народним ремеслом, прагнуть зробити такі ж предмети, як і їхні батьки. Вже з рідної домівки вони виносять деякі професійні навички і тому виявляють бажання продовжувати цей вид діяльності.

Проведене опитування показало, що більшість батьків ще й досі погано знають народні звичаї та традиції, тому одним з актуальних завдань сьогодення є ознайомлення батьків із величезним пластом народних культурних, у тому числі й виховних традицій, показ їх значення для духовного і морального розвитку дитини.

Під час опитування з'ясувалось, що одним із вагомих аргументів негативного ставлення до вивчення народних ремесел у загальноосвітніх

зкладах є низький рівень ведення уроків учителем, заміна уроків технологій прибиранням території або вивченням інших предметів.

Вище перелічені проблеми потребують нагального вирішення з метою посилення ролі родинного виховання у професійному визначенні учнів.

Без взаємодії учителів і батьків неможливо сформувати у дітей будь-яких стійких якостей. На формування особистості учнів має великий вплив виховний потенціал родини, тобто матеріальні, моральні, емоційно-психологічні умови, життєвий досвід, культурно-освітній рівень, родинні традиції, трудова атмосфера.

Сьогодні сім'я вже не виконує тієї неподільної ролі, на котру претендувала в попередню епоху. Це результат послаблення традиційної ролі батька, зайнятості матері на виробництві, або перебування обох батьків на роботі за кордоном. Батьківський авторитет уже не є абсолютним. На зміну заборонам і примусу дедалі частіше приходять переконання. Збільшення кількості та складності побутових проблем, матеріальні труднощі звужують коло внутрішньо родинного спілкування і послаблюють можливості впливу батьків на дітей в умовах і засобами родинного виховання.

2.2. Спільна взаємодія родини та закладів освіти у трудовому становленні учнів

Серед пріоритетних напрямків реформування виховання у державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) визначено такі: формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати; забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, жінки-матері, культури та історії рідного народу; формування творчої, працелюбної особистості, виховання цивілізованого господаря; розвиток індивідуальних здібностей і талантів молоді, забезпечення умов їх самореалізації [10].

Особлива роль родини у розвитку людства визначається неперехідною важливістю функцій, які забезпечують продовження роду і виховання дітей. Включення дитини в систему суспільних відносин через сім'ю відбувається в природних і найбільш зрозумілих для неї формах, в атмосфері тільки їй присутніх емоційних взаємовідносин між батьками і дітьми. Родина впливає на формування майбутнього психологічного складу людини, тобто характеру, волі, почуттів.

У багатьох публікаціях була провідною думка про те, що у становленні молоді головну роль відіграє не тільки сім'я, але й особа вчителя, його особистий приклад, підготовка.

З позиції сьогодення надзвичайно актуальним є відродити властиве українському народу формування у дітей уявлення про свій рід, родовід і народ. Адже ж відомо, що саме це і становить необхідну основу виховання зростаючої особистості.

Життєздатним і на сьогоднішній день є не лише зміст і методи виховання у дітей працелюбності, а й методи залучення їх до праці: при звичаювання, приклад, повчання, догляд, заохочення, покарання.

Найефективнішим засобом трудового становлення учнів у загальноосвітніх закладах є уроки трудового навчання, позакласні гуртки, виховні години. Це перш за все пізнання дитиною духовної спадщини народу через знайомство з рукотворними творами відомих майстрів, залучення дітей до проведення свят, у відповідності з етнічними традиціями та звичаями, супровід цих дійств народними піснями, казками, баладами, оповідками, легендами тощо.

Як показує дослідження, у вихованні дітей на звичаях і традиціях свого народу важливим є використання місцевого матеріалу. В наш складний час стресів та психологічного перенапруження дітей, їх участь у народному ритуалі, за дослідженнями вчених, звільняє від напруження і втоми. Ефективними ліками для байдужих, зашкарублених душ, є порятунок у вихованні дітей – художні традиції. Бо як стверджує народна мудрість «що

народне – то правдиве». Треба повсюдно і якнайшвидше повертатися до виховного досвіду народу, до тих духовних коренів, з яких ростемо. Застосування у роботі з дітьми народних традицій – культурних, трудових, сімейних, родинних – вкрай необхідні для гармонійного розвитку особистості. Засвоєні не одним поколінням, традиції і звичаї містять духовні, моральні цінності, які мають величезне значення для сучасної системи сімейно-шкільного виховання.

Виховання дітей засобами народної творчості – один із важливих компонентів трудового виховання. З метою залучення батьків до виховання ми пропонуємо розпочати з вивчення родоводу. Культура сім'ї визначається в першу чергу тим, чи поважають батьки своїх прародителів, чи оберігають честь роду. Учні розпочинають пошукову роботу, розпитують про свій родовід і по материнській і по батьківській лінії, чи володіла родина ремеслом. Без допомоги батьків вони самотужки не змогли б скласти і намалювати родове дерево, дізнатися звідкіля і як виникло прізвище, ім'я. Така робота в сім'ї й закладі освіти плекає в учнів гідність, честь та гордість за своїх праотців, формує культ Матері, культ Роду.

Наступний крок – ознайомлення із побутом, традиціями свого народу. На долю нинішнього покоління випало немало труднощів. На тлі цих протиріч, у процесі їх вирішення особливо виділяються своїм багатством та колоритністю звичаї та обряди українського народу. Світлість Великодня, піднесена величавість Різдвяних свят, щедрість і багатство Спаса, сповнення надії, і очікування дня Святого Миколая – все це, безумовно, впливає і формує світосприйняття дитини. У шкільному віці бачене, засвоєне доповнюється, поглиблюється. Учень здебільшого стає активним учасником організації і проведення обрядових дійств.

Як відомо атрибутом Великодня традиційно вважається писанка, тому ми пропонуємо у час Великого посту розпочати знайомити учнів з одним із древніх видів мистецтва писанкарством. Такі заняття варто проводити спільно з батьками, які охоче самі долучаться до збагачення мистецьких надбань своїх

предків (матерів, бабусь) до організації та проведення спільних ранків, розваг, подорожей з метою збагачення знань про українську писанку.

Ознайомлення учнів з писанкою, як правило, здійснюють в різних видах навчально-пізнавальної та трудової діяльності, об'єднаних єдиною темою. Ми рекомендуємо вчителям використати наступні педагогічні засоби вивчення писанкарства: ознайомлення з навколишнім світом (вивчення історії та розвитку писанкарства в Україні, розповідь про символіку орнаментів та барв на писанках); розвиток мови (складання описових розповідей про писанку, розповіді та бесіди на тему «як моя мама (бабуся, тітка) пише писанки?»); дитяча література (читання оповідань, легенд та віршів про писанку); художня праця (практичне ознайомлення з різними техніками створення писанок, створення композицій із використання народних символів); музика і співи (розучування пісень, гаївок та хороводів про писанку); зображувана діяльність (відтворення писанок на папері за допомогою фарб, олівців, створення аплікацій). Вивчення писанкарства доцільно практикувати у контексті проекту «Розпис писанки як давній вид народної творчості».

Важливо також, щоб у процесі ознайомлення дітей з писанками привчати їх уважно розглядати елементи української символіки і цим самим реалізувати два педагогічні завдання, а саме: розвивати спостережливість та готувати їх до ґрунтовного вивчення національної символіки у перспективі. Адже за кожним знаком, який складає загальний візерунок писанки, прихований певний смисл. У деяких випадках у доступній формі дітям варто пояснити смислове значення тих або інших знаків. Засобами ознайомлення учнів з писанкарством слугують розповіді, бесіди з дітьми, екскурсії в музей, на виставку.

Важливий фактор родинного виховання дітей – використання української народної вишивки. Слід зазначити, що вона є одним з найбільш поширених і доступних видів народної творчості. Для неї характерні національна своєрідність, багатство творчої фантазії, технічна майстерність. Процес виконання вишивок розвиває естетичний смак людини, формує акуратність, творче ставлення до праці, навички й уміння практичної діяльності.

Основна роль у прилучені дитини до вишивання належить матері. В такому процесі важливим є наслідування, властиве кожному малюнку. Спостереження за вишиванням спонукає і викликає бажання робити те саме. І завдання батьків полягає в тому, щоб це бажання розвинути й поглибити.

З метою детальнішого ознайомлення учнів з культурою, традиціями нашого народу, місця творів народної культури у життя родини ми пропонуємо, організувати краєзнавчі експедиції. До проведення таких експедицій необхідно залучати батьків. Під час експедицій учні ознайомлюються з етнографічними межами, складом населення, типами говору, житлом та поселенням, монументальним будівництвом, святами, народними ремеслами та майстрами декоративно-ужиткового мистецтва.

Перед проведенням експедиції вчитель повинен ознайомити учнів з метою проведення експедиції, скласти план, ознайомити з правилами ведення бесіди при опитуванні людей, навчити замальовувати орнаменти. На початку вчителі можуть провести виховну годину, на яку запросять батьків. Її можна провести у шкільному музеї-світлиці або у краєзнавчому музеї. Вчитель знайомить учнів з особливостями громадського побуту українського народу, місцем і значенням предметів народного мистецтва у ньому. Вивчення декоративно-ужиткового мистецтва учитель повинен розпочати з історії виникнення, їх видами, географією поширення та локальними особливостями. Розповісти які ремесла були поширені в даному регіоні, якщо є можливість запросити майстрів-ремісників, у чийх родинах ремесло передається з покоління в покоління. Учні та молоді батьки повинні усвідомити, для чого створюються декоративно-ужиткові предмети, які оточували людину, яку роль відігравали вони в минулому, які загальнолюдські почуття вони виражали, якими засобами досягається ця виразність. Лише після цього, вони зможуть розкрити для себе ті духовні цінності, те ставлення до життя, які мали митці і які вони втілювали у своїх творах.

Під час таких експедицій, учнів слід націлювати на замальовування орнаментальних композицій, декоративних форм, збирання предметів народних

промислів; звертати їх увагу на локальні особливості вишивки, писанки, місцеві назви. Серед назв орнаментів частіше зустрічаються такі, що відображають місцевість, наприклад, назву села, з якого вони походять.

Замальовані орнаментальні композиції дадуть змогу прослідкувати поширення конкретного виду орнаменту на даній території. Крім цього учнівські замальовки можуть бути використані під час проведення практичних занять при розробці власних орнаментальних композицій. В даному випадку не відбудеться розриву між сучасним і традиційним баченням.

Зібрані під час краєзнавчої експедиції матеріали, предмети побуту можуть поповнити колекцію краєзнавчого музею, а також використовуватися в якості наочного матеріалу на уроках технологій, мистецтва, історії тощо.

Опрацьовуючи зібрані колекції, учні вчаться читати в орнаментальних текстах важливі події суспільного життя, дослідивши їх смислове значення вони самостійно складатимуть такі композиції, виготовлятимуть такі вироби, які стануть оберегом у їх домі, або зашифрованим посланням наступним поколінням.

Активна участь учнів в експедиціях, екскурсіях, виставках дасть можливість побачити щось нове або з нової точки зору подивитися на вже їм знайоме. Одночасно учні навчатимуться прийомам естетичного аналізу, оволодіватимуть термінологією, зуміють підбирати форми, розробляти орнаментальні композиції, які імпонують їх особистому, внутрішньому смаку.

Аналізуючи громадський побут, учні мають змогу побачити як і в якій мірі світ речей впливає на людину, заставляє задуматись про довколишній світ, естетичне оточення, своє майбутнє професійне становлення. І чим більше красивих речей буде оточувати дитину, тим сильніші у них будуть бажання створювати своїми руками високохудожні речі.

Отримані знання про оточуючий світ учні можуть використати при виконанні творчих робіт; вишиванні весільного рушника, моделюванні та оздобленні одягу у народному стилі, оформленні інтер'єру приміщення.

В процесі виконання навчальних робіт у дітей формуються естетичні смаки, навички культурної поведінки, засвоюються принципи народної моралі. Декоративно-ужиткове мистецтво – це новий вид для учнів художньо-пізнавальної діяльності, метою якої є не лише створення матеріальних, але й духовних цінностей зображувальними конструктивними і декоративними засобами.

Зростаючий інтерес до скарбів народної творчості як дієвого засобу становлення підростаючого покоління вимагає від учителя посиленої уваги до проблем використання художніх традицій декоративно-ужиткового мистецтва на уроках технологій.

В цих умовах важливим суспільним завданням питання підвищення педагогічної культури батьків. Невисока результативність взаємодії всіх суспільних інституцій у системі родинно-громадянсько-шкільного виховання підростаючого покоління веде до реального падіння рівня цієї культури

Сьогодні педагогічна культура батьків розглядається як складова національної культури українського народу, його родинної етнопедагогіки, характеризується певною сумою психолого-педагогічних, фізіолого-гігієнічних, правових знань про дитину, її вікові та індивідуальні особливості й розвитку, вмінням батьків застосовувати набуте в сімейному житті, а також пробудженням у них прагнення до педагогічних самоосвіти.

Однією з концептуальних основ формування педагогічної культури батьків має стати національна українська культура як живе вічне джерело педагогічної мудрості. Звернення до фольклору, обрядів, традицій народу є одним із шляхів педагогізації сім'ї. Водночас формування педагогічної культури родини розглядається як важливий компонент діяльності освітніх та позашкільних закладів, вчителів і вихователів.

Вивчення реального стану формування основ педагогічної культури батьків, аналіз планів роботи педагогічних колективів, тематики батьківських зборів, бесід із батьками, інших форм показують, поряд з питаннями загальношкільного плану (організація освітньої діяльності дітей, позаурочні

заходи, профорієнтація тощо) чимало місця відводиться розгляду суто сімейних проблем: побудова внутрішньо родинних стосунків, створення оптимального мікроклімату в сім'ях учнів, організація спільного дозвілля дітей і батьків, підготовка майбутнього сім'янина. Саме тут для педагогів, вихователів, неоціненним може бути досвід використання народних традицій, адже це опора на національне в організації роботи закладу освіти із батьками.

Національні традиції завжди виступають одним із соціально-психологічних механізмів організації і поведінки людей, є специфічним містком між суспільною та індивідуальною свідомістю, між минулим і майбутнім. Разом з громадською думкою і настроями вони створюють систему найбільш стійких соціально-психологічних станів, які характеризують суспільну психологію різних типів родин.

Вважаємо, що практично кожна зустріч з батьками учнів учитель має організовувати, спиратись на здобутки народної педагогіки. Великої шкоди може завдати недооцінка ролі народних виховних традицій, оскільки саме вони є найбільш сталими елементами національної психології. В цих умовах завдання педагогічних колективів шкіл, щодо формування педагогічної культури батьків, полягає у відтворенні стрункої системи виховних традицій нашого народу, яка б охоплювала всі форми життєдіяльності дитини.

Сьогодні потрібні активні, поглиблені пошуки вдосконалення роботи з батьками по оволодінню ними необхідного мінімуму педагогічних знань, підвищення їх етнопедагогічної культури. Ми пропонуємо використати наступні методи: диференційовані тематичні заняття, участь у тематичних виставках у шкільній світлиці, в організації та проведенні вечорів, виховних годин.

З цією метою нами представлено приклад сценарій виховного заходу у якому можуть прийняти участь і батьки і учні. Відродження та впровадження у повсякденне життя народних свят, традицій і звичаїв – обов'язок батьків і педагогів перед молодим поколінням, якому йти в життя, будувати державу, виховувати своїх дітей, спрямовувати на обрання подальшого фахового шляху.

ВЕЛИКОДНІ ПИСАНКИ

Зал прикрашений вишиваними рушниками, намистом з писанок. На сцені стіл, застелений обрусом, паска, писанки, лавки.

На лавці сидять хлопчик і дівчинка, бавляться крашанками. Мама на викладає з кошика на стіл писанки, паску ...

Старша сестра чепуриться, дивлячись у дзеркальце. Всі вдягнені у вишиванки.

Михайлик. *(до старшої сестрички)* Катрусю, а куди ти збираєшся?

Катруся. Я вам розкажу віршик, а ви відгадаєте, куди я збираюсь.

Михайлик і Надійка. *(разом)* Добре, розкажуй.

Катруся.

Гей, весна, весна прийшла,
Нам Великдень принесла!
Ми гаївочку виводим,
Ми травички не пошкодим,
Ми квіточок не потопчем,
Заспіваєм і підскочим.
На леваді, на луці,
Здивуються горобці.
І розплющать з дива очі
Сірі із ліска зайці.

Надійка. Ага, ми знаємо, ти йдеш біля церкви виводити гаївки.

Катруся. Так, зараз до мене прийдуть дівчата і я піду з ними на гаївки.

Михайлик. Мамо, а можна ми підемо з Катрусєю?

Мама. Можна, а ви вивчили нову гаївку?

Діти. Так, зараз заспіваємо.

(співають)

Іванчику-білоданчику,
 Поплинь, поплинь по Дунайчику,
 Розчеши косу русу
 І чорненькі брівця.
 Ти возьмися запід боки,
 Покажи нам свої скоки.
 Розчеши косу русу
 І чорненькі брівця.
 Ти возьмися запід вишки,
 Гляди собі товаришки,
 Гляди собі другу
 З калинового луку [18].

Мама. Гарно. А після гаївок підемо до вашої хресної, привітаєм її з Великоднем, подаруємо писанки.

Михайлик і Надійка. О, як добре! *(стрибають і плескають в долоні. Катруся підходить до столу, дивиться на писанки)*

Катруся. Я дівчатам теж подарую свої писанки.

Мама. Так-так, звичайно. Надійко, Михайлику, досить бавитись крашанками, виберіть для хресної писанки, які б ви хотіли їй подарувати.

(Діти підходять до столу, вибирають писанки)

Надійка. Мамо, які Ваші писанки гарні, і всі різні, Катрусині теж гарні. А в нас з Михайликом ще такі не виходять.

Мама. Дивіться які чудові барвисті ваші крапанки. Покладемо у кошик для хресної одну Михайликову крапанку, одну Надійчину *(кладає у кошик дві крапанки)*.

Михайлик. *(бере писанку)* Візьмемо оцю писанку, а що за квіти тут намальовані?

Мама. Це зірки або “ружі” – символічне позначення сонця. Сонце є носієм світла й життя. Бог – це світло, тому його символом є саме Сонце.

Надійка. Як цікаво. А що означає оця хвилька? *(показує іншу писанку)*

Катруся. Це безконечник, або меандр – хвиляста лінія, що не має ні початку, ні кінця, символізує безкінечність життя. А ще на цій писанці намальовані “баранячі ріжки”, які означають щорічне відродження рослинного світу.

Михайлик. Я хочу подарувати хресній оцю писанку з рибкою. А риба теж щось означає?

Мама. Риба – це символ здоров’я, знак води, родючості, давній символ життя і смерті.

Надійка. А я подарую оцю з півниками.

Катруся. Півень – вістун дня, він є сторожем добра проти зла. А крім того всі птахи є вісниками весни.

Мама. *(дивиться у вікно)* О, до нас ідуть дівчата. Заходьте!

Дівчата. Христос Воскрес! Вітаємо вас з Великоднем!

Всі. Воістину Воскрес! Дякуємо!

Мама. Сідайте, попробуйте нашої паски *(Катруся частує дівчат паскою)*

1 дівчина. Дякуємо! Смачна паска!

2 дівчина. Ми прийшли покликати Катрусю на гаївки.

3 дівчина. Ой, а як у вас багато писанок, і які всі гарні. А як ви їх робили?

Мама. От ви мені спочатку заспівайте якусь гаївку, а потім я вам про писанки розкажу.

1 дівчина. Ану, дівчата, заспіваймо “Голубку”! *(Співають)*

Наша церква на горбочку,
 У вишневому садочку,
 Біля неї ростуть квіти,
 Ходять старші, ходять діти.
 Ми голубку уловили,
 Всі довкола обступили,
 Ти, голубко, чого тужиш,
 Вибирай си кого любиш.
 Обізвався Господь з неба
 – Тобі пари ще не треба,
 Я за тебе пам’ятаю
 І для тебе пару маю [49].

Мама. Дуже гарно співаєте, а тепер послухайте про писанки.

Пишуть писанки під час Великоднього посту, а найкраще – у Чистий Четвер. Перед тим не можна ні сваритися, ні сперечатися, нічого злого не мислити. Обов’язково прочитати молитву, все навколо повинно бути чистим.

Щоб написати писанку, потрібно мати спеціальний інструмент – писачок. Ним на яйце наносять розтопленим воском візерунок. Потім яйце занурюють у відповідну фарбу, а насамкінець обтоплюють віск, щоб проступило намальоване. Найважливішим в писанці є узір та кольори. І знаєте, кожен куточок України має свої узори писанок.

4 дівчина А де пишуть такі писанки, як у Вас ?

Мама На Яворівщині, ці писанки так і називаються – яворівські. *(Гордо)*
 Їх Катруся писала.

Катруся Яворівські писанки двобарвні, з рослинним і геометричним орнаментом. А ось ці писанки (*показує на іншу тарілку з писанками*) писала моя мама.

Мама. Такі писанки пишуть на моїй батьківщині. Це гуцульські писанки. Вони барвисті, мають дрібненький геометричний візерунок на брунатному, червоному або й чорному тлі. Мабуть, на всіх гуцульських писанках є безконечник, також часто малюють коней, оленів, риб.

1 дівчина. Як цікаво!

Катруся. А ще нам мама розказувала гуцульську легенду. Далеко в горах до високої скелі залізними ланцюгами прикутий страшний нехрист. Має він 12 посланців, що ходять по землі та придивляються, як живуть люди. Якщо в злиднях і сварках, то сміється нехрист і слабнуть його кайдани, а коли чує, що мир панує між людьми, то сердиться, а ланцюги міцніше стискають його погане тіло. Але найстрашніша для нього звістка, що люди ще пишуть писанки і не забули ще цього звичаю. Тоді він реве, як звір, рветься з усієї сили і б'ється головою об скелю з усієї сили так, що аж вогонь креше. З вогню постають грім та блискавка, а ланцюги робляться тоді такі міцні, що годі їх і розірвати [7, С.384-385].

2 дівчина. Як моторошно.

3 дівчина. А я знаю іншу легенду. Розповідають, що писанки писала Мати Божа і дарувала їх Пілатові, щоб той змилювався над її Сином. Коли Мати Божа писала писанки, то плакала і слізьми обливала свою роботу, тому, коли пишуть писанки, то часто малюють на них цятки, подібні до сліз [7, С.384].

4 дівчина. А мені моя бабуса також розповідала легенду. Ніс убогий чоловік яйця в кошику на базар продавати, а в цей час жиди вели Ісуса Христа розпинати. Хрест був тяжкий і Спаситель падав під його тягарем. Чоловікові стало жаль Спасителя, він лишив свій кошик на дорозі, а сам пішов помагати Ісусові нести хрест і ніс аж до місця розп'яття. Коли ж чоловік повернувся до

свого кошика, то побачив, що яйця обернулись на писанки та крашанки [7, С.383].

Мама. А ще вважають, що свячене яйце на підвіконні оберігає від пожежі, а шкарлупа від писанок є оберегом від недоброго ока, хворіб тварин. На Юріїв день брали писанки й калачі з собою в поле і, поївши, качалися у житньому збіжжі, на хороший урожай. Шкарлупи від писанок заривали у землю, промовляючи: "Роди, Боже, жито, пшеницю і всяку пашницю".

А дівчата, щоб бути красивими, рум'яними, на Великдень, повернувшись із церкви, вмиваються водою, в яку перед тим опускали посвячену писанку.

Михайлик. А я знаю віршик про писанку:

Втекла мені писаночка червоненька,
Мала вона сині очка, круглесенька.
Куди трава зелененька похилилась,
Туди вона, малесенька, покотилась.
З гори моя писаночка покотилась,
Ой стрінула твердий камінь тай...
розбилась.

Надійка.

І я знаю вірш.
Написала для діток
Цілу купу писанок:
Ці в пасочки, ці в квіточки,
Ці в зелені знов листочки.
Ті в метелики дрібні,
Ці у хрещики рясні.
Різновзорі і барвисті,
І райдужні, і цвітисті.

Ціла копа писанок
 Для маленьких діточок.
 Ми радієм писанками
 І співаємо з пташками
 Пісню до небес,
 Що Христос Воскрес!

Мама. Ну, молодці діти! Дівчата, поспівайте ще трошки, так любо вас слухати.

(Дівчата співають)

Травко-муравко,
 Чом ти чорна , не зелена (2)
 Чи тя коні витоптали,
 Чи тя гуси вискубали? (2)
 Мене коні не топтали,
 Ані гуси не скубали. (2)
 А на мені паняночки
 Виводили ягілочки. (2)
 Червоними чобітками,
 Золотими підківками. (2) [48].

Катруся. Дівчата, заспіваймо “Грушечку”. А ти, Надійко, рухами будеш показувати те, про що ми будемо співати.

(Співають)

Посаджу я грушечку – гай буде, гай!
 Нічко ж моя темная і ти зоре ясная,
 Дай, Боже, дай!

Піділлю я грушечку – гай буде, гай!

Нічко ж моя темная і ти зоре ясная,

Дай, Боже, дай!

Росте, росте грушечка – гай буде, гай!

Ой, зацвила грушечка – гай буде, гай!

Ой зродила грушечка – гай буде, гай!

Ой зірву я грушечку – гай буде, гай! [35]

Катруся. А тепер Михайлик буде чижилом.

Всі. (співають) Чижику, чижику, пташко маленький,

Скажи нам, скажи нам, як сіють мак?

Чижик. Отак, так, отак, так, так сіють мак!

Отак, так, отак, так, так сіють мак!

Всі. (співають) Чижику, чижику, пташко маленький,

Скажи нам, скажи нам, як ростять мак?

Чижик. Отак, так, отак, так, так ростять мак!

Отак, так, отак, так, так ростять мак!

Всі. (співають) Чижику, чижику, пташко маленький,

Скажи нам, скажи нам, як цвіте мак?

Чижик. Отак, так, отак, так, так цвіте мак!

Отак, так, отак, так, так цвіте мак!

Всі. (співають) Чижику, чижику, пташко маленький,

Скажи нам, скажи нам, як жнуть мак?

Чижик. Отак, так, отак, так, так жнуть мак!

Отак, так, отак, так, так жнуть мак!

Всі. *(співають)* Чижику, чижику, пташко маленький,
Скажи нам, скажи нам, як їдять мак?

Чижик. Отак, так, отак, так, так їдять мак!
Отак, так, отак, так, так їдять мак! [27]

З дівчина. Ще заспіваймо “Шума”.

(Співають)

Ой, нумо, нумо, заплетімо шума,
Шума заплетімо, гуляти ходімо!
Ой ходить шум по діброві,
А шумиха рибу ловить,
Що вловила, то пропила,
Сукні доньці не купила.
Постій, дочко, до суботи,
Справлю сукню і чоботи,
А на саму паску зелену запаску:
Люби мене, козаченьку,
Коли твоя ласка [49].

Катруся. Ну і ще “Ходить Купса”.

(Співають)

Ходить Купса по риночку
Тай купує писаночку,
Куп си, куп си, чорнобривий
Куп си, куп си, уродливий
Куп си, куп си, будеш мати

Що дівчині дарувати [54].

4 дівчина. Ми і поспівали, і багато цікавого дізналися про писанки.

Катруся. А я вам ще й по писанці подарую, адже, за давньою традицією, дарувати писанки на Великдень означає бажати щастя, здоров'я, удачі.

(дарує дівчатам писанки)

1 дівчина. Які гарні українські звичаї! Ці писанки ми збережемо як обереги до наступних свят. І будемо самі писати таку красу *(підносить догори писанку)* недарма в народі кажуть: “Та й доти буде світ стояти, доки люди будуть писанки писати!”

Заключне слово вчителя

Шановні гості, вчителі, дорогі учні!

Сьогодні ми заглибились в історію пасхальних традицій. Наш народ дуже любить писанки, вважає їх оберегами і символами краси. Не випадково ж у нас на Україні про вродливу дівчину кажуть: “Як писанка!”

Писанка – це своєрідний вид народного живопису. Просте яйце в руках вмілої писанкарки засяє красою неповторного орнаменту. Кожен регіон має свої оригінальні візерунки, але майже в кожній писанці ви знайдете емблему сонця – символа життя, добрих сил, символа, який відвертає зло, все погане і нечисте.

Наші предки знали і вірили в те, що писанку не має права розмальовувати той, хто недавно сварився чи гнівався. До цієї священної праці приступала людина лише з добрими думками, щоб передати писанці свою добру енергетику, і вкласти в роботу частинку своєї душі. Писанку разом із паскою освячують в церкві. Всі Великодні свята писанка є центром уваги в різного роду обрядах. На згадку про померлих писанки під час Великодніх свят кладуть на могили. Писанку похресники дарують своїм хресним батькам. Дарують

писанку родичам, друзям, знайомим. Такий подарунок означає побажання удачі, здоров'я, щастя.

Тож плекаймо, відроджуймо, поширюймо наші звичаї, щоб вони рік-у-рік об'єднували наші родини для добра, радості, любові.

Христос воскрес! Воістину воскрес!

ВИСНОВКИ

Виконання магістерської роботи дає підстави зробити такі висновки:

З'ясовано роль родинного виховання у працях знаних педагогів в історичній ретроспективі. Вивчення народного досвіду виховання на усіх етапах розвитку українського суспільства входило у коло наукових інтересів передових мислителів, учених, педагогів різних епох. У процесі виховання українська етнопедагогіка бере за основу родину, яка є основним інститутом формування особистості. Саме народна педагогіка українців увібрала з культурної спадщини свого народу кращі традиції, в тому числі і художні, покликані якісно поліпшити виховання молодого покоління.

Розглянуто можливості виховання дітей у родині на традиціях народного декоративно-ужиткового мистецтва. Трудова діяльність та власний приклад батьків завжди складали основу родинного виховання нащадків. Якщо хтось зі старших володів певним фахом чи ремеслом, то прагнули передати здобуті знання і уміння своїм послідовникам. Студіюючи вишивку, писанкарство, різьбярство, килимарство тощо діти сповнюються естетикою свого краю, духовністю та моральністю свого народу. Через продовження традицій предків, вони долучаються до родинного ремесла, чи отримують майстерність та вправність у іншій роботі,

Проаналізовано сучасний стан трудового виховання дітей у родині. Опитування учнів і батьків, анкетування вчителів, аналіз освітньо-виховної роботи у закладах освіти засвідчили про обізнаність школярів з видами декоративно-ужиткового мистецтва у цілому. Сьогодні сім'я вже не в повній мірі виконує ту неподільну роль, на котру претендувала в попередні епохи. Збільшення кількості та складності побутових проблем, матеріальні труднощі звужують коло внутрішньо родинного спілкування і послаблюють можливості виховного впливу батьків на дітей. Однак при цьому вчителі орієнтують учнів на вивчення їх історичних коренів, враховуючи специфіку художніх традицій та звичаїв регіону.

Родинні традиції є багатою сферою для педагогічної творчості та спільної взаємодія родини та закладів освіти у трудовому становленні учнів. Вони несуть у собі могутній виховний потенціал, завдяки високому рівневі естетизації викликають найоптимальніший емоційний стан для формування культури особистості, її професійного вибору. Звернення до фольклору, обрядів, традицій народу є одним із шляхів педагогізації родини. Саме тут для педагогів, вихователів, неоціненним може бути досвід використання народних традицій, адже опора на національне в організації роботи загальноосвітніх закладів з батьками завжди виступали одним із механізмів організації і поведінки людей, і є специфічним містком між суспільною та індивідуальною свідомістю, між минулим і майбутнім.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко Т. Методологічні засади трактування виховного ідеалу сучасної української сім'ї. // *Українознавство у педагогічному процесі освітніх установ*: зб. статей /за ред. Р.Скульського. Івано-Франківськ, 1997. С.366-369.
2. Алексєєнко Т. Ф. Сімейне виховання : концептуалізація ідей теорії і практики : монографія. Київ; Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. 437 с.
3. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво . Львів:Світ, 1993. 272 с.
4. Барвінський О. Про спільне діланє родинного дому і школи у вихованню молодежи. // *Учитель*. 1910. ч.8-10.
5. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава, 1994. Т.1. С.104.
6. Від ремесла до творчості: Збірник / Упоряд. Ю.Г.Легенький. Київ: Час, 1990. 152с., 16 арк., іл.
7. Воропай О. Звичайі нашого народу: Етнографічний нарис: В 2-х т. – К.: АТ "Обереги", 1991. Т.1. 449 с.
8. Врецьона Г. Домь родинний // *Газета шкільна*. 1878. ч.24.
9. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія. Рівне, 1996. 236.
10. Державна національна програма "Освіта" ("Україна ХХІ століття"). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#o18>
11. Дзерович Ю. Педагогіка. Львів : Накл. Греко-католического Богослов. академії, 1937. 240 с.
12. Етнографія українців: навч. посібн. / за ред. проф. С. А. Макарука; вид. 3-є, перероб. і доп. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 711 с.
13. Етнографія України: навч. посібник / За ред. С.А. Макарука. Вид. 2-ге, перероб. та допов. Львів: Світ, 2004. 517 с.
14. Задорожна-Княгницька Л. В. Історія педагогіки : навч. посіб. для студентів ЗВО. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 364 с.

15. Захарчук-Чугай Р.В. Українська народна вишивка: Західні області УРСР. К.: Наукова думка, 1988. 190 с.
16. Зелюк В.В. Формування культури майбутнього вчителя засобами української етнопедагогіки дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1994. 164 с.
17. Зельська І. Українська вишивка: найконечніші інформації. 2-е вид. Вінніпег, Торонто, 1981. 93 с.
18. Іванчику-білоданчику: весняні ігри і танки, веснянка-гра. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/8184450.html>
19. Іванчук О. Проблеми націоналізації нашого виховання. // *Учитель*. 1910. ч.10,11.
20. Коменський Я.А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцці Й.Г. Педагогічна спадщина / укл. В.М. Кларин, О.Н. Джуринський. Київ: Педагогіка, 1988. 416 с.
21. Косач-Кривинкж О. П. Леся Українка. Хронологія життя і творчості : репринт, вид. [Вст. ст. М. Г. Жулинського]. Луцьк : Волин, обл. друк., 2006. XVI с. + 928 с.
22. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи: монографія К.: Фенікс 2009, 416 с.
23. Культура і побут населення України: навч. посібник / В.І. Наулко та ін. 2-е вид., доп. та перероб. Київ: Либідь, 1993. 288 с.
24. Кульчицька А. Орнамент трипільської культури і українська вишивка XX ст. Львів, 1995. 72 с.,іл.
25. Левківський М.В. Історія педагогіки: підручник. Київ, Центр навчальної літератури, 2003. 360 с.
26. Леся Українка. Волинські образки // Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя. К. : Знання, 2003. С. 334-339.
27. Мак (Чижику, чижику): весняні ігри і танки, веснянка-гра. URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/5184444.htm>
28. Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва. Львів: Видавництво Львів. Ун-ту, 1969. 192с., іл.

29. Онищук О. Символи української писанки. Торонто: Видано автором, 1985. 108 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/folklor/6409-onishhuk-o-simvolika-ukrayinskoyi-pisanki/>
30. Основи національного виховання: Концептуальні положення / За ред. Ред. В. Г. Кузя, Ю. Д. Руденка, З. О. Сергійчука. Умань, 1993. 109 с.
31. Павлуцький Г. Історія українського орнаменту. / З передмовою М.Макаренка Київ, 1927. 26 с.: іл. 2 табл. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000024235>
32. Партицький О. Гадки про виховання домашнє. // *Газета шкільна*. 1871. ч.21.
33. Педагогічні ідеї Я.А. Коменського і його «Велика дидактика». URL: <https://studfile.net/preview/7004368/page:2/>
34. Педагогічні ідеї Г. Сковороди / За ред. О.Г. Дзевєріна. Київ, 1972. С. 154.
35. Посаджу я грушечку. URL: http://yavoryna.kiev.ua/Potsadzhu_ia_grushechku.htm
36. Родинні взаємини і проблеми виховання дітей / За ред. В. Костіва. Івано-Франківськ, 1995. 46с.
37. Розвиток гуманістичної педагогіки в XVIII - XIX століттях. URL: <http://istorpedagolpk.blogspot.com/2014/12/23-xviii-xix.html>
38. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори / Упоряд. передм. О.В. Проскура. Київ: Освіта, 1996. 304 с.
39. Селівачов М.. Лексикон української орнаментики. Київ: Фенікс, 2013. 416 с.
40. Семенов О. Мовне родинознавство (виховний потенціал лінгвокультури рідного краю) : навч. посіб. Київ – Глухів : РВВ ГДПУ, 2003. 105 с.
41. Сисоєва С.О., Соколова І.В. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 308 с.

42. Словник української мови. Родина. URL:
<https://www.inmo.org.ua/sum.html?wrд=родина>
43. Софія Русова Концентрація думок. URL:
<https://yatran.com.ua/blog/sofya-rusova-koncentracya-dumok/>
44. Стельмахович М.Г. Сім'я і родинне виховання в Україні з найдавніших часів до XIXст. // *Рідна школа*. 1992. №3-4. С.14-19.
45. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка. Київ: ІЗМН,1997. 232 с.
46. Ступарик Б.М., Моцюк В.Б. Ідея національної школи та національного виховання в педагогічній думці Галичини (1772-1939). Коломия, 1995. 175с.
47. Сявавко Є.І. Українська народна педагогіка в її історичному розвитку. Київ, 1974. 151 с.
48. Травко-муравко, чом ти чорна, не зелена (веснянка). URL:
<https://homin.etnoua.info/szanr/vesnjanky/page/9/?vyd&konceptcija®ion&harakter&nastrij&vykon-vik&vykon-sklad&repertuar>
49. Українські веснянки та гаївки. Збірка. URL:
<https://mala.storinka.org/українські-народні-веснянки-гаївки-збірка.html>
50. Усатенко Т. "...Те, чому ми назавжди належимо": Дім, домівка, рід, родина // *Дивослово*. 2003. № 1. С. 27–30.
51. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. В 2 т. Т.1.Теоретичні проблеми педагогіки / К. Д. Ушинський; редкол.: В.Н.Столетов, Є. М. Кожевников, М. П. Кузін та ін. Київ.: Рад.шк., 1983. 488 с.
52. Франко І. Етнографічна виставка в Тернополі // Зібрання творів в 50 т. Київ: Наукова думка., 1985. Т. 46, кн.1. С. 469-479.
53. Франко І. Чого хоче галицька робітнича громада? // Зібрання творів в 50 т. Київ: Наук. думка 1986. Т. 45. С.151-165.
54. Ходить Купса по риночку URL: <https://nashe.com.ua/song/12704/notes>
55. Храплива-Щур Л. Українські народні звичаї в сучасному побуті. Львів Фенікс 1990. 35 с.
56. Шевченко Т.Г. Твори: В 5 т. Київ: Дніпро, 1985. Т.4. С. 74-81, 123-126.

57. Юрій Шкрібляк – народний майстер-різьбяр, основоположник Яворівської школи гуцульської різьби на дереві (140 років тому). URL: <https://ukrpohliad.org/calendar/yurij-shkriblyak-narodnyj-majster-rizbyar-osnovopolozhnyk-yavorivskoyi-shkoly-guczulskoyi-rizby-na-derevi-140-rokiv-tomu.html>